

Harai Dénes ny. ezredes:

ÉRTÉKEK A SZOLGÁLATBAN

ÖSSZEFOGLALÓ: *A Magyar Hadtudományi Társaság Haditechnikai és Humánerőforrás-fejlesztési Szakosztályai, a társaság központi rendezvényeként, együttműködő szervezetek közreműködésével 2016. november 4-én konferenciát tartottak „Humán erőforrások és a technikai, technológiai fejlődés kihívásai a honvédségben” címmel. A szerző tanulmányában a tanácskozás kapcsán megfogalmazódott gondolatait adja közre.*

KULCSSZAVAK: *technika, technikai kultúra, technokrácia, érték, értékcsoport, képesség, szakértelmiség*

BEVEZETŐ

Ilyen jelentős és komplex témát akkor tűznek napirendre tudományos konferencián, amikor: (a) a társadalomban kulturális-szellemi robbanás körvonalazódik; vagy (b) kialakul a konfliktusok valamilyen addig nem tapasztalt új alakzata; esetleg (c) a társadalom átalakulása miatt az intézményeknek legitimációra van szüksége; valamint (d) olyan dilemmák mutatkoznak, melyek a politika és a honvédelem viszonyát érintik. Napjainkban egyik fenti motívum sincs jelen, ugyanakkor elmondható, hogy korunkban a konfliktusoknak egy új síkja alakult ki, mégpedig a globalitás és a csoportkohézió konfliktusa. Jellemzői: a korábbi emberi kötelékek, a kooperációs készség, a közszolgálat, a csoportszolidaritás megbomlása; a lojalitás s a hazaszeretet zavarai; a személyes felelősség hiánya. A hadseregek működése igényli a szilárd azonosságtudattal szolgáló hivatásos katonákat, a stabil értékeket, a kiszámítható viszonyokat. Az archaikus katonai értékek legszűkebb köre évszázadok óta alig, vagy egyáltalán nem változott, gondoljunk közülük a bátorságra, mely a konferencián Boda Mihály előadásában is újabb megerősítést kapott. A katonai értékek átrendeződése a történelemben eddig is nagy utat tett meg, csak az elmúlt negyedszázadban számos módosulás történt (melyeket magunk is megtapasztaltunk), gondoljunk a „struggle for...” nyers darwini szellemének katonai átváltozására a „partnership for...” J. P. Lewis-i szellemévé, mely nem volt egyszerű folyamat. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem nem „szabadon lebegő” értelmiségieket készít fel, akik gyakran a fogalmak hálójában vergődnek, hanem szakértelmiségieket, akik a közigazgatásban, a honvédségnél, a rendvédelmi területen egyaránt felelősen töltik be hivatásukat, teljesítik szolgálati feladataikat, működtetik a társadalom igen fontos nagy rendszereit.

Miért célszerű akkor mégis foglalkozni az értékekkel, különösen a technika vonatkozásában? – kérdezhetné a tisztelt olvasó. Már Martin Heidegger jelezte egyik interjújában (*Der Spiegel*, 1966), hogy a hagyományos társadalmaknak gondot okoz a korszerű technika, s ezt több területen tapasztaljuk. Más vonatkozásban egyre nagyobb szükség van arra, hogy a honvédség értékei összhangban legyenek a társadalom változó kulturális, politikai, gazdasági értékeivel. A technika lényege nem technikai – írta Heidegger; s lehet ezt hangsúlyozni akkor is, amikor a technika – különösen a haditechnika – az ipari hadviselés korában, 1914-től a nagy tudományos-technikai felfedezésekkel új minőségi szintekre emelkedett. Harcban mind a csapatok, mind az egyedi katonák reakcióideje, és pusztítóképesége technika- és

technológiafüggő is. Szükség van a gyakorlati eredményesség igényére, mert a technikai kultúra kemény gondolkodásra, nagyobb összeszedettségre és önfegyelemre, fejlett szociális ösztönre épül. A technikai kultúra a modern társadalomban szervezőerőként van jelen.

E MEGHATÁROZÓ TERÜLETEN KIBONTAKOZÓ TENDENCIÁK

(a) A minőségben új technikák, technikai rendszerek világviszonylatban nagyságrendekkel nem növelik a biztonságot, ennek oka lehet, hogy a reakcióidő nemcsak a technikai rendszerekhez kötődik, hanem a döntés gyorsaságához is; másik oka, hogy ezeknek az elektronizált, digitalizált rendszereknek a vezérlése sebezhető.

(b) A technikai rendszerek a civil szektorban is elemeire bontották (operacionalizálták) a feladatokat, ami a foglalkoztatottak létszámának csökkentéséhez, valamint a szakértők differenciálódásához – a technokrata réteg kialakulásához – vezetett. Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor egyik alapmunkájukban Daniel Bellre utalnak,¹ aki kiemelte a változások paradigmáját: (1) a menedzserek megjelenése és kulcsszerepbe emelkedése a szervezetek kontrolljában; (2) egy új technikai szakértelmiségi réteg elterjedése; (3) a technokrácia megjelenése (és egyre nagyobb jelentősége a társadalomban). Mindezek azt jelentik, fejt ki Bell, hogy: a technológia az életszínvonal-emelkedés motorja lett, a javak egyre bővülő termelése és a költségek csökkentése révén; létrehozott egy új gondolkodásmódot, ami a racionalitás újradefiniálását igényli; mindennek a következménye az oktatás átalakulása, amelyben a spekuláció és a hagyomány korábbi túlsúlyával szemben a matematizálható elemek kerülnek előtérbe; a fejlődés a szállítás és a kommunikáció forradalmát is elindította. A technokrata gondolkodás a természettudományos–műszaki–technikai tudományok eredményeit, a legújabb generációs magas technikát, valamint a telekommunikációt tekinti alapjának.

(c) A technikai rendszerek egyre szervezettebb kapcsolatban vannak, nemcsak a gazdasági-politikai, rendvédelmi, hanem a katonai stratégiával (telekommunikációs rendszerek, csapásmérő erők stb.), valamint a vezetéssel-irányítással. „...a pusztán technikai mozzanatok feltételektől függő javakként foghatóak fel, és ezért egyedül akkor járunk el helyesen, ha gondolunk rá, hogy egy olyan eszközzel van ez esetben szó, amelynek értéke annak a célnak az értékétől függ, amelyet szolgál.”²

(d) Kedvezőtlen folyamatnak ítéelhetjük meg, hogy a tudományos-technikai haladás, különösen a telekommunikáció következtében bizonyos csoportoknak – saját érdekeiknek megfelelően – „szenvedélyévé vált az emberi tudat vezérlése”.

A soktényezős folyamatból kiemelem az oktatást-kutatást, mely az emberi létezés szerves kódjává vált. Megjegyzem, hogy már az első Nagy Háborút lezáró békediktátum különösen Németország vonatkozásában jelezte, hogy a katonai oktatás mindig kényes kérdés marad, mert nemcsak a német vezérkar, hanem a katonai oktatás felszámolását is előírta.

A vizsgált mezők centruma: a tudás. A tudás önmagában is igen összetett jelenség, az archaizmusoktól, a modern elektronizált készségekig, kompetenciákig mindent magában foglal. A megcélzott fejlettebb szinthez, a minőségi tudások, a javuló feltételek, valamint az új szemléletű, akciókészes vezetés összhangja kell. Egy technikai-technológiai robbanás is mindig leértékeli, ezáltal válságba sodorja az oktatási rendszer egészét, még a fejlett országokban is, amelynek hatására megkopik az innovatív szándék, feléled a korrupció, nő a

¹ Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: A „szellemi termelési mód”. Kossuth Kiadó, 2013, 71.

² Heinrich Rickert: A filozófia alapproblémái. Módszertan-ontológia-antropológia. Európa Könyvkiadó, 1987, 205.

szakértelem kivándorlása. Válsághelyzetek lehetnek, de nem mindegy, hogy a reakciókészség mennyit késik. Az egyedi ember életidejével való gazdálkodás hatékonyabb oktatási rendszert (is) kíván. E területen is kellene új eredmények, amire ráakódhat a fejlettebb tudás. Napjainkban már a közismereti tárgyak is tudományalapúak!

A Magyar Honvédségnél is egy fiatal katona szakértelmiséginek napi munkaeszközzé vált a laptop, az okostelefon, valamint az online szakmai folyóiratok, adatbázisok (Honvédségi Szemle stb.) használata, magyar és angol nyelven egyaránt.

A konferencia plenáris előadásai közül részletesebben foglalkozom Benkő Tibor vezérezredes előadásával. A vezérkarfőnök hangsúlyozta a fiatal katona szakértelmiség olyan értékeit, mint a lojalitás, szakmai elkötelezettség, a folyamatos alkalmazkodás. Hozzátette, hogy a jelzett korszerű eszközöknek csak a napi intenzív használata növeli a tisztai állomány kvalifikációját. Mindezt észre kellene venni azoknak a volt katonáknak is, akik a jelenkorunk feladataiban helytálló katonákat kritizálják. A katonai hivatás, mint minden más hivatás is odaadást, szakértelmet, alkotást, felelősséget, a munka büszke örömét jelenti, s mindez a hivatástiszteletre mint értékre épül. Minél inkább visszafelé megyünk a történelemben, annál inkább katonai jellegű a társadalmi keret, katonai jellegűek az értékek. Ez nem jelenti azt, hogy az önállóság (autonómia) nem érték a hadseregben, mert amikor egy-egy kis alegységnek kell végrehajtania gyorsan változó helyzetekben fontos katonai feladatot, akkor ezt személyi autonómia nélkül nem tehetné meg sem a kommandó parancsnoka, sem annak tagjai. Más vonatkozásban a Kárpát-medencében is látjuk, hogy a nemzeti kisebbségeknek milyen nélkülözhetetlen az autonómia, életük szabályozása és kultúrájuk fenntartása szempontjából (Erdély, Vajdaság stb.). A katonai értékekkel kapcsolatban hangsúlyoznunk kell, hogy azok nem forradalmi értékek!

Benkő vezérezredes kiemelte, hogy a parancsnoki funkció igényli a vezetésre alkalmas személyt, a csapat egyben tartását, teljesítményének motivációját. A parancsnok legyen szigorú, követelménytámasztó, következetes, példamutató, valamint emberséges – fogalmazta meg. Hangsúlyozta, hogy a felelősség szempontjából azonosságokról van szó, párhuzamba állítva egy csapásmérő vadászpilóta felelősségét azzal a főszakácséval, aki 3500 katona és polgári alkalmazottra főz, biztosítva megfelelő hadrafoghatóságukat. A példával egyben érzékeltette is, hogy a haderőben mindenki fontos a maga munkakörében. Az értékek csak a professzionális hadseregben tesznek szert jelentőségre mint a viselkedés szabályozásának összetevői. Egy professzionális hadsereg individuumokból áll, nem arc és név nélküli katonatömegeből. Az értékeknek csak ebben az összefüggésben van jelentése a katona számára is. Amikor az egyetemen a tisztjelölt hallgatóktól azt kérdezem pedagógiai konzultáción – Paul Valéry (1871–1945) francia író nyomán –, hogy mi teszi őket önmagukká?, akkor pontosan utalnak olyan értékszempontokra, értékfőbőkre, mint: a szülőhely („dunántúli vagyok” stb.); a család („nagy családban nőttem fel”, „családcentrikus vagyok”, ami a katonanők éntudatának szerves része); a haza („szeretem a hazámat”); az életértékek közül a sportra; a célértékek közül arra, hogy „jó tiszt akarok lenni” vagy „szeretem a kihívásokat”; valamint a kulturális értékek közül már többen utalnak arra is, hogy „katolikus”, „református” vagyok.

Az értékek választását befolyásolni leginkább az érdek képes, s ennek nemcsak mechanizmusát, hanem hatását tapasztalhatjuk magunkon is, adott helyzetekben. „Az egyén hatalmának helyettesítése a közösséggel, ez a döntő kulturális lépés”³ – írja I. Wallerstein.

³ Immanuel Wallerstein: A társadalomtudomány és a mai társadalom – a racionalitás eltűnő garanciái. Esély, 6. szám, 16. Az eredeti szöveg az International Sociology 1996. március 11-i számában jelent meg, 7–25.

Ez a történelmi változáspont is a hadseregekben alakult ki a kezdeti időkben, s megteremtődtek olyan értékei, mint a kötelesség, az alkalmazkodás, engedelmesség. Ezzel összhangban az előadók közül esőként hangsúlyozta Benkő vezérezredes az érdekek és az értékek kapcsolatát, ami nélkül nincs korszerű értékszemlélet sem. A hadseregeket az egyéni érdek alárendelése jellemzi a közös céloknak, szükségleteknek, mert csak így lehet hatékony – emelte ki.

Megjegyzem, ebből keletkezik etikai-érzelem is, melynek jelentősége megnőhet olyan feszültségidőszakokban, amikor az etikai értékek alárendelődhetnek az indulatnak. A háborúban vannak időszakok, amikor az emberi hierarchiák – (humánus) értékek, (élet)érdekek, szükségletek – átrendeződnek, vagy amikor teljesen átfordulnak. Szorosan összefügg az érték és az értékelés is. Érzékenyek-e az értékekre a tisztjelöltek? A kérdésre választ kaphatunk, ha számba vesszük a (teljesítmény)értékelésekre adott reflexióikat; azt, hogy mennyire fontosnak tartják még az árnyalatokat is. Ezért a képzésben ráirányítjuk a figyelmet, hogy tisztként, a beosztottak értékelésekor, megalapozottan ítéljék meg mind a szellemi, mind a viselkedésbeli jellemzőket, ösztönözve a személyiséget a szükséges korrekciókra.

A vezérkar főnök jelzett olyan fejlesztési orientációs zavarokat is, mint a NATO esetében a „könnyű” és a „nehéz” fegyverzettel kapcsolatos koncepcióváltás az új évezred elején. A magyar költségvetés nem teszi lehetővé, hogy az ilyen gyors változásokat követni tudjuk, de nem is szükséges egyik szélsőségből a másikba esni, érzékletes megfogalmazásában: „hol a ló egyik oldalán voltunk, hol a másikon, de a lovon csak ritkán.” Hozzátehetjük, hogy a hadseregben mindig döntő feladat a meglévő rendszerek működésének fenntartása, mert ez a garanciája a rendeltetésből adódó megfelelésnek. Úgy gondolom, minél inkább visszafelé megyünk a történelemben, annál inkább „katonai jellegűek” a társadalmi keretek, valamint az értékek. Ez nem jelenti azonban azt, hogy minél előrébb jövünk az időben, közelítve napjainkhoz, ezek az értékek puhulnának, vagy elfogadható lenne felpuhításuk. Amennyiben spekulatív módon közelítünk az értékekhez, akkor előfordulhat, hogy hamis előfeltevésekből indulunk ki. A történelemben egy-egy új intézmény létrejötte növelhette ugyan a társadalmak szervezeti integráltságát, de nem valószínű, hogy szellemi integráltságát is fokozta volna. A társadalmi átalakulások már több mint egy évszázada ugyanazokat az ideológiai, jogi, szociális konfliktusokat hordozzák magukban, csak eltérő arányban és összetettségben. Az eltérő rasszoknak eltérő kultúrája van, s abban igen eltérőek lehetnek az értékek is, mint ezt láthatjuk egyes európai országokban kialakult arab gettók vagy párhuzamos társadalmak esetében. Az eltérő kultúrkörökben az eltérő értékek kialakulása nem spontán folyamatok eredménye.

Az érték elveszítheti hatását, ha kiüresedik. Mondhatjuk, hogy a nyilvánosság érték. Demokratikus társadalomban azonban csak akkor van értelme beszélni a nyilvánosság erejéről, ha a polgárok bíznak a nyilvánosságban megjelenő „szellemi termelők termelőképességében” – s ez nincs mindig így! Nem lehet hatékony társadalmat építeni korlátlan spekulációkra épülő morális taktikázással – amit amerikai eufemizmussal hívhatunk „policynek” is. Sokszor energiájukat vesztett kliséket erőltetnek a gondolkodásra vágyó fiatalokra, holott – különösen a felsőoktatásban – konzultatív módon kellene egy-egy témáról a tanárnak és a hallgatónak együtt gondolkodni. Heidegger megfogalmazása szerint az egyetemek jó helyek arra, hogy a hallgatók – gyakran tanári vezetéssel – elmenjenek a gondolkodás mellett.⁴

Kiindulva abból, hogy a katonai gondolkodás a tetteket szolgálja, mert ebben áll felelősége – és nemcsak a felkészítésben és más szolgálati feladatokban, de a társadalmi világhoz

⁴ Martin Heidegger: Mit hívunk gondolkodásnak? Gond-Cura Alapítvány, 2009, 28.

való viszonyban is –, ezért négy, egymással összefüggő területet kell kiemelnünk: a tudást, a képességet, az értékeket, valamint a motivációt. A képességszintek lehetnek modell-szerűek, illetve funkcióhoz illeszkedők (animáló, közlő, serkentő, tanácsadó, harcvezető, menedzser, bürokrata stb.). Gondoljunk a szelekciós képességre: például amikor a parancsnok egy listát állít össze a nehezen kezelhető embertípusokról, azonnal azt kell belőle érzékelnie, hogy melyik típust nem viheti magával egy adott katonai feladatra, egy-egy bevetésre stb. Azokat a képességszinteket, amelyekkel egy parancsnok sikeres lehet, már az első világháborúban is törekedtek kiválasztani, s a vezetés benső elveiket határozták meg, így az intelligenciát, a szakszerű kiképzést, a céltudatos vezetést, valamint az igazságba vetett hitet. A katonák szempontjából a jelzett időszakában is fontos jellemzőnek tartották az érzékenységet (sensitivity), az értékeket (values), valamint a gyakorlati képességeket (skills). A jelzett faktoroknak szoros összefüggésben (korrelációban) kell lenniük! A katonák értékei – mint az értékek általában – elvi elsőbbségeket (preferenciákat) hordoznak. Különösen a szakmai értékek – gondoljunk a felelősségre – fő jellemzője, hogy a külsődleges, előírt felelősség a szolgálati évtizedek alatt érik belső értéké, a katonák és a haditechnika alkalmazásával kapcsolatos elkötelezettséggé (megjegyzem, ez nem jelenti azt, hogy a képzés éve alatt, már a tisztjelölteknel ne körvonalazódna kezdeti felelősségtudat). A képességszinteknek azonban meghatározóbb jelentősége van, a katona számára érzékileg is jelenlévőbbek és jobban kidolgozottak, mert velük sikeres lehet mind a parancsnok, mind a katona. Gondoljunk olyan szakmai értékcsoporthoz, mint: kommunikációs, ellenőrző-felügyelő, oktató-tanácsadó, felkészítő, technikai (korszerű fegyverrendszerek használata stb.), logisztikai, informatikai (számítástechnikai), tervező, szervező, vezető.

A vezérkarfőnök hangsúlyozta, hogy a honvédség átfogó fejlesztéséről a honvédelmi miniszter tesz majd bejelentést, de néhány kiemelt területet maga is megnevezett, melyek a következő évtizedekben részei lesznek a honvédelem és haderő modernizációjának. Ezek: az oktatás-felkészítés, a szállító-légi szállító, valamint a tűztámogató képesség, a tartalékos rendszer, a honvédelmi érdekű sport, valamint a katonai rendészet újragondolása, szervezeti-technikai fejlesztése.

RÖVIDEN A PLENÁRIS ELŐADÁSOKRÓL

A nyitó előadó, *Himmer Péter* főiskolai tanár, egyetemi docens, a Hadtörténelem, Filozófia és Kultúrtörténet Tanszék oktatója referátumában a katonai értékrend mai tartalmáról beszélt. Észre kell vennünk – mondta –, hogy a katona fogalma korunkban jelentősen átalakult: mind kevésbé jelenti a harctéren küzdő hős vitézt, s mind gyakrabban valamely modern technika kezelőjét. Előadásában felvetette, hogy adósak vagyunk a huszadik század jelentősebb korszakaiban rögzült katonai értékek transzplantációjával, de éppígy a jelenkori társadalmi folyamatok érték szempontú vizsgálatával is. Remélhetőleg új értékeket hoz majd felszínre a megváltozott nemzetközi környezet, a missziós szolgálat, így lehetségessé válik a modern önkéntes haderő új értékrendjének mind tartalmasabb feltárása. Felhívta a figyelmet egy ezzel kapcsolatos módszertani problémára, amely mindennek előtt a tisztképzés során jelentkezik: vajon akkor leszünk-e eredményesebbek, ha kész, kidolgozott értékrendre orientáljuk fiataljainkat a képzés során, vagy inkább akkor, ha morális készségeiket, értékelő képességüket gyarapítjuk?

Takács Attila dandártábornok, az MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság parancsnoka hangsúlyozta: katonai szempontból a rend és az értékek kapcsolata sem mellőzhető, a felkészítésnek, a katonai tudásnak is az előrelátást kell szolgálnia. Kiemelte,

hogy a katonai gondolkodás sem maradhat lineáris egy digitális, elektronizált, telekommunikációs világban: szervezetekben, dinamikákban, viszonyokban összetettebb gondolkodás szükséges. Előadásában foglalkozott a leadership, valamint a menedzser vezetői felfogással, kiemelve az első kompetenciáit (félkészítő, fejlesztő, kommunikációs stb.). Beszélt arról is, hogy a parancsadás stílusát egy professzionális haderőben több tekintetben meghatározza a parancsot adó és a parancsot vevő közötti viszony. A helyzet bonyolultságára utalva említette Váci Mihály verssorát: „*S csak az hívjon magával, / aki vezetni mer!*”

Törő Lajos ny. alezredes a hivatást is jelentő foglalkozások érdemi felértékelődéséről szólt, a szakmai hozzáértés mellett középponti kategóriává emelve a felelősségtudatot. A továbbiakban foglalkozott a katonai hivatás speciális értékeivel és összetevőivel, hangsúlyozva, hogy a legpusztítóbb eszközök feletti rendelkezés a katonai hivatástól a legmagasabb rendű felelősséget követeli meg. Az oktatást említve, hangsúlyt kapott az a felismerés, hogy az etikai ismeretek pótolhatatlan eszközt jelentenek a hivatástudat morális megalapozásában. Elemzően foglalkozott olyan erényekkel, mint a hazaszeretet, a felelősség, a bátorság, a tekintély, a személyes példamutatás, melyek kiegészülve a Magyar Honvédség NATO-kötelezettségéből adódó specifikus tennivalókkal elengedhetetlenek a nemzetközi missziókban és a multikulturális környezetekben végrehajtandó feladatoknál.

Boda Mihály, „Idejétmúlt erény-e a bátorság?” című előadásában⁵ a bátorság kortárs értelmezéséről beszélt. Az új értelmezést az teszi indokolttá, hogy bizonyos harcjelzésekben a katonák a harcstílustól távol maradva és ezért személyüket teljes fizikai biztonságban tudva is részt vehetnek. Például a dróntámadásokban a drónokat vezérlő katonák úgy képesek csapást mérni az ellenségre, hogy maguk akár több ezer kilométerre tartózkodnak a harcstílustól, és ezért nem kell attól tartaniuk, hogy az ellenség fizikai kárt tehet bennük. A fizikai veszély teljes hiánya azonban nem összeegyeztethető a bátorság hagyományos felfogásával, a vitészséggel, amelynek lényege, hogy a katonák a veszélyes helyzetből fakadó félelmüket legyőzve vagy uralva, bátran helytállnak a harcstíluson. Boda értelmezése szerint a dróntámadást vezérlő katonák bátorsága nem fizikai bátorság, hanem a morális bátorság egy, már Clausewitz által is leírt formája. Ebben a helyzetben a katonai bátorság nem a veszélyes helyzet okozta félelem legyőzésében vagy uralásában áll, hanem a döntési helyzetet és a döntéstől a cselekvésig terjedő időszakot jellemző kétely legyőzésében és uralásában. Hozzátehetjük, hogy a bátorság mindig kockázatvállalást is jelent, így a kockázat mértéke ad értéket a bátorságnak különleges helyzetekben.

Ráth Tamás ny. ezredes, „Gondolatok villanófényben – 2030” című előadásában kiemelte, hogy a hadviselésben az új eljárások az alábbi jellemzőkkel bírnak: a nagy tömegű szárazföldi erők helyett új harcászati eljárások; kisebb erők viszonylag többfajta műveleti képességgel; jelentősen nagyobb mobilitás; nagyobb pusztító erő; ehhez a technológiai eredmények alkalmazása szükséges; a CI4 átfőrnálja a harcászati tevékenységeket. Nem veszünk tudomást az időtényezőről. Az einsteini időszemléletben nem a „van”, hanem a folyamatosan történés dominál, vagyis a fejlődés nem áll meg. Mi pedig csak a mával foglalkozunk, pedig a jövőt kell megcéloznunk, mégpedig új szemlélettel. A tudományos gondolkodás, a nemzetközi technológiai fejlődési trendek adnak majd kiindulást a hazai haditechnikai kutatás-fejlesztéshez. Miért kell nekünk a K+F? – tette fel a kérdést. Mert ez ad bekapcsolódási lehetőséget a nemzetközi folyamatokba, e nélkül nem tudunk fejlődni és nem leszünk képesek a haditechnikai eszközöket, rendszereket optimálisan alkalmazni az

⁵ Lásd Boda Mihály: „Bátorság és távolság”. Kéziratban.

adott körülmények között. De a külföldről beszerzett eszközök későbbi korszerűsítéséhez szükséges hozzáadott értéket sem fogjuk tudni biztosítani. Csak a tudomány legújabb eredményeinek felhasználásával lehet a jövő haderejét kialakítani. Ami ma van, az 2030-ra már a múlt lesz. Kollektív kreativitás és innováció szükséges, melyhez a magyar tudomány és a nemzetközi kapcsolódás ad megfelelő alapot. A haditechnikai kutatás-fejlesztéshez szorosan kapcsolódik a hadiipar kérdése, amely időről időre felvetődik. Ha nincs hadiipar, akkor nem valósul meg az innováció, tehát nem valósul meg technológizált, gyártható állapotában a K+F eredménye. A haderő nem tudja rendszeresíteni, ezért nem lesz referencia, így nem adható el a nemzetközi piacon, tehát halvány esélye sincs annak, hogy a K+F költségek jelentős része megtérül.

ÖSSZEGRZÉS

A hadtudomány klasszikus felfogása szerint „A háborúnak szabályai vannak, s ezek adják a háború tudományos jellegét” – írta La Bruyère⁶ (1645–1696) francia esszéista; ezt az összefüggést jelentősen differenciálta az utóbbi évszázadunk, s annak is technikai tartalma. E rendszer széles spektrumot foglal magában az állatvilág működésének megfigyeléséből adódó szabályoktól kezdve a szárazföldi, tengeri, légi, valamint kozmikus hadviselés szabályain keresztül át a védelmi rendszabályokig, illetve a kiemelkedő hadvezérek preferált szabályaiig. A tapasztalatszerzés nem más, mint a tanulás egyik alapvető formája, a hadvezérek egymás sikereiből-kudarcaiból tanultak/tanulnak a legtöbbet. A hadtudomány esztétikai, morális, gazdasági, jogi, fizikai, kémiai, elektrotechnikai nézőpontjai egy-egy új oldalát tárják fel e tudományban.

Mi a hadtudomány jelentése napjaink katonái számára? – kérdezhetjük. Összefoglalva logikák, érvek, értékek, érdekek alakzataként írható le, mely a hadviseléssel kapcsolatos tapasztalatokat, valamint szabályok rendszereit tartalmazza. E területeken jelentős adatok keletkeztek és sajnos vesztek is el az elmúlt évezredben. A tudomány és benne a hadtudomány felelőssége többsikú, mely kiterjed (a) az igazság kutatására, mint tárgyi megismerésre; (b) a kapott eredmények értelmezésére, pontos megértésére, a belőlük levont következtetésekre; valamint (c) a cselekvési, viselkedési stratégiák ajánlására, valamint a konkrét Kutatás + Fejlesztés + Innovációra is.

Az értékek tekintetében a modern polgár nincs könnyű helyzetben, mert vannak: az életfolyamatban kialakult (család, barátok stb.) követett saját értékei; eszmeileg vallott (politikai, vallási, etikai stb.) értékei; gyakorlati (gazdasági, technikai, pragmatikus stb.) értékei; valamint különösen a kereskedelmi média részéről, agresszíven sugallt értékek (amelyek többnyire üres fogalmakként konganak, de hangzatosak: szabadság, szociális érzékenység, diktatúra stb.). Pedagógiaileg azt mondhatjuk, hogy adott életciklusokban a helyes értékválasztás és értékorientáció ellensúlyozza a kortárs csoportok részéről a negatív befolyásokat, hatásokat. Az eredmények mellett tapasztalhatjuk azt is, hogy a fiatalok egy részének szegényes az intellektuális klímája, elenyésző a speciális tanulási szükséglete, a szisztematikus felkészülést sem tartják sokan értéknek. A szociális tőke termelésének központi intézménye az oktatási rendszer. Ezért a közoktatásnak, valamint az egyetemeknek mint intézményeknek fontos küldetésük van az erkölcsi tudat, az értékekhez való emberi viszony orientálásában.

⁶ Elizabeth V. Souleyman: *The Vision of World Peace in Seventeenth and Eighteenth-Century France*. New York, G. P. Putnam's Sons, 1941, 41.

Ennek a felelőssége nagyrészt a tanárokat terheli. A szervezeti ember nem magánember – mondhatnánk kissé sarkosan fogalmazva az olyan kemény szervezetekben dolgozókról, mint a hadsereg, a rendvédelem, a katasztrófavédelem, a mentőszolgálat, a tűzoltóság vagy a közszolgálat más területei. Azaz, ha „megnyomják a gombot”, le kell adni mind az egyéni, mind a kollektív teljesítményt, mindegy, hogy milyen napszakban és milyen lelkiállapotban vagyunk. Éppen ez a jellemző teheti Max Weber kifejezésével „szürke szervezeti emberré” tagjait. Adott pillanatban azonban ezek a szürke szervezeti emberek igen nagy teljesítményt képesek leadni, gondoljunk a felsorolt szervezetek tagjainak és vezetőinek a 2013. júniusi árvíznél nyújtott kiemelkedő teljesítményére vagy napjainkban a katonák és a rendőrök együttes európai feladatára a bevándorlási hullámok kezelésében.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Boda Mihály: „*Bátorság és távolság*”. Kéziratban.
- Heidegger, Martin: *Mit hívunk gondolkodásnak?* Gond-Cura Alapítvány, 2009.
- Rickert, Heinrich: *A filozófia alapproblémái. Módszertan–ontológia–antropológia*. Európa Könyvkiadó, 1987.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: *A „szellemi termelési mód”*. Kossuth Kiadó, 2013.
- Souleyman, Elizabeth V.: *The Vision of World Peace in Seventeenth and Eighteenth-Century France*. New York, G. P. Putnam’s Sons, 1941.
- Wallerstein, Immanuel: *A társadalomtudomány és a mai társadalom – a racionalitás eltűnő garanciái*. Esély, 6. szám.

AJÁNLOTT IRODALOM:

- Bourdieu, Pierre: *A tudomány tudománya és a reflexivitás*. Gondolat, 2005.
- Lewens, Tim: *The Meaning of Science*. A Pelican Introduction an imprint of Penguin Books, 2015.